

UNIWERSYTET ROLNICZY
im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Gospodarka rolna na obszarach o rozdrobnionej strukturze agrarnej

Dr inż. Marta Czekaj

Prof. dr hab. Janusz Żmija

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Wydział Rolniczo-Ekonomiczny

Instytut Ekonomiki i Zarządzania Przedsiębiorstwami

Wprowadzenie

- Na rozdrobnienie struktury agrarnej wpływają czynniki: społeczno-kulturowe, ekonomiczne, przyrodnicze oraz techniczne.

Rycina 1. Wybrane czynniki wpływające na rozdrobnienie struktury agrarnej

<p>SPOŁECZNO-KULTUROWE :</p> <ul style="list-style-type: none"> - uwarunkowania historyczne, - przywiązanie do ziemi, - wzorce kulturowe, - wzorce dziedziczenia, - aktywizacja osób wykluczonych z rynku pracy, - funkcje opiekuńcze pełnione przez użytkowników drobnych gospodarstw rolnych względem członków rodziny.	<p>EKONOMICZNE :</p> <ul style="list-style-type: none"> - produkty wytworzone w gospodarstwie są spożywane przez domowników, przez co zmniejszają się wydatki rodziny rolnika, - ziemia to potencjał ekonomiczny, - ziemia rolnicza to podstawa ubezpieczenia w KRUS, - możliwość pozyskiwania płatności w ramach WPR, - brak możliwości podjęcia pracy poza rolnictwem, - wysokie ceny ziemi.
<p>PRZYRODNICZE :</p> <ul style="list-style-type: none"> - niska jakość ziemi rolniczej, - naturalne przeszkody uniemożliwiające scalenie działek, - zachowanie lokalnej bioróżnorodności.	<p>TECHNICZNE :</p> <ul style="list-style-type: none"> - wadliwe ukształtowanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej, - brak dróg dojazdowych do wybranych działek.

Źródło: opracowanie własne

- Determinanty wpływające na występowanie rozdrobnienia na danym obszarze mogą mieć charakter **endogeniczny** i **egzogeniczny**.

Rozdrobniona struktura agrarna

- Czy jest zawsze problemem?
- Czy jest możliwa do zaakceptowania?
- Czy można ją traktować jako walor danego obszaru?

Fragmentaryzacja gruntów rolnych:

- możliwość podtrzymywania przez producentów rolnych obszarów cennych środowiskowo,
- minimalizacja ryzyka związanego z produkcją,
- optymalizacja aktywności związanej z produkcją rolną,
- gwarancja utrzymania różnorodności biologicznej,
- powstawanie i rozwój lokalnych społeczności.

Gospodarka rolna – stan i przemiany na obszarach rozdrobnionych agrarnie

Tabela 1. Średnia wielkość powierzchni gruntów rolnych w indywidualnym gospodarstwie rolnym w poszczególnych województwach w latach 2007-2014

Wyszczególnienie	Rok							Zmiana ha, rok bazowy: 2008	Zmiana %, rok 2008 =100%
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014		
dolnośląskie	15,35	15,52	15,72	16,01	16,05	16,01	16,22	0,87	5,67
kujawsko-pomorskie	14,79	14,94	15,01	15,04	15,04	15,14	15,30	0,51	3,45
lubelskie	7,34	7,40	7,40	7,46	7,45	7,50	7,54	0,20	2,72
lubuskie	19,67	20,11	20,32	20,82	20,78	20,75	20,92	1,25	6,35
łódzkie	7,34	7,41	7,42	7,49	7,52	7,57	7,61	0,27	3,68
małopolskie	3,75	3,80	3,83	3,86	3,88	3,92	3,95	0,20	5,33
mazowieckie	8,37	8,44	8,44	8,52	8,50	8,51	8,55	0,18	2,15
opolskie	17,46	17,71	17,83	18,00	17,99	18,12	18,22	0,76	4,35
podkarpackie	4,41	4,46	4,47	4,54	4,56	4,60	4,63	0,22	4,99
podlaskie	11,96	12,05	12,11	12,22	12,20	12,23	12,24	0,28	2,34
pomorskie	18,48	18,82	18,84	19,00	18,94	18,95	19,00	0,52	2,81
śląskie	6,55	6,71	6,83	7,01	7,14	7,24	7,37	0,82	12,52
świętokrzyskie	5,33	5,39	5,42	5,49	5,49	5,53	5,57	0,24	4,50
warmińsko-mazurskie	22,81	22,95	22,95	23,07	22,88	22,90	22,92	0,11	0,48
wielkopolskie	13,36	13,46	13,43	13,47	13,41	13,46	13,51	0,15	1,12
zachodniopomorskie	29,68	30,15	30,30	30,70	30,67	30,20	30,29	0,61	2,06
Polska	10,02	10,15	10,23	10,36	10,38	10,42	10,48	0,46	4,59

Źródło: opracowanie własne

Tabela 2. Struktura obszarowa gospodarstw indywidualnych w Polsce oraz w analizowanych województwach w latach 2002-2010

Wyszczególnienie	Grupy obszarowe gospodarstw							
	1-5		5-10		10-15		>15	
	2002	2010	2002	2010	2002	2010	2002	2010
Polska	58,73	55,28	21,85	22,55	9,35	9,76	10,06	12,41
małopolskie	85,67	84,23	11,94	12,25	1,64	2,05	0,75	1,47
podkarpackie	83,37	82,22	13,99	13,44	1,65	2,23	0,99	2,10
świętokrzyskie	67,32	66,72	24,93	23,89	5,24	5,66	2,50	3,72

Źródło: obliczenia własne na podstawie BDL

Tabela 3. Pracujący w indywidualnym gospodarstwie rolnym w przeliczeniu na AWU w Polsce oraz w analizowanych województwach w 2010 roku

Wyszczególnienie	Pracujący (AWU)		
	ogółem (tys.)	na 1 gospodarstwo	na 100 ha UR
Polska	2 052,6	1,10	15,72
Małopolskie	225,8	1,03	39,10
Podkarpackie	194,9	0,88	33,75
Świętokrzyskie	134,3	1,16	26,60

Źródło: obliczenia własne na podstawie BDL oraz GUS

- Zatrudnienie w rolnictwie jest wysokie na terenie całego kraju – liczba pracujących w gospodarstwach rolnych ogółem w przeliczeniu na AWU w Polsce była jedną z najwyższych w UE 27, bowiem w roku 2010 pod tym względem prześcigała nas tylko Rumunia.

- Ważną cechą pozwalającą na ocenę stopnia rozwoju rolnictwa danego regionu jest stopień towarowości rolnictwa określany jako procentowy udział wartości produkcji towarowej w wartości produkcji globalnej w gospodarstwie.

Tabela 4. Udział produkcji towarowej w produkcji globalnej* na obszarach rozdrobnionych agrarnie (%)

Wyszczególnienie	Rok				
	2006	2007	2008	2009	2010
Polska	70,08	65,64	64,31	66,22	72,09
małopolskie	66,71	61,36	60,72	62,08	64,39
podkarpackie	61,38	55,47	52,64	57,81	59,34
świętokrzyskie	70,06	61,35	63,81	64,81	66,84

*Obliczenia dot. produkcji pozyskanej z 1 ha użytków rolnych.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, BDL.

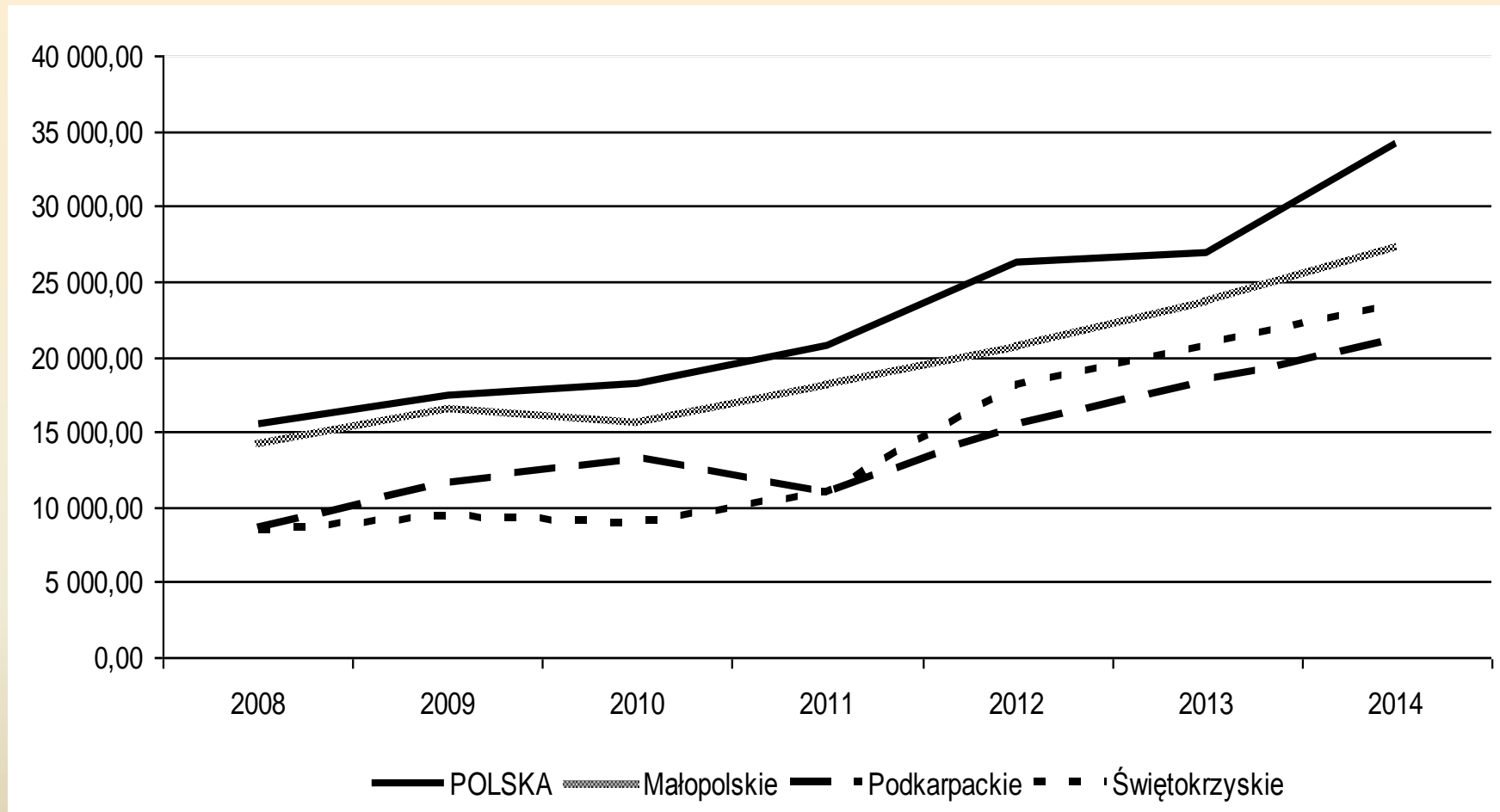
- Poziom towarowości produkcji mierzony wartością produkcji towarowej w przeliczeniu na 1 ha UR (2010 rok):
  - województwo podkarpackie – 1 737 zł,
  - województwo małopolskie – 2 800 zł,
  - województwo świętokrzyskie – 3 094 zł,
  - Polska – 3 524 zł.

Przekształcenia obszarów rozdrobnionych agrarnie – możliwości oraz ograniczenia w tym zakresie

- Instrumenty polityki rolnej stosowane w Polsce po 1 maja 2004 roku nie zachęcały rolników do pozbywania się ziemi – jej posiadanie oprócz możliwości ubiegania się o wsparcie finansowe pozwalało m.in. na korzystanie z preferencyjnego względem ZUS systemu ubezpieczeń, czy też po prostu dawało możliwość objęcia ubezpieczeniem.

Rysunek 1. Zmiana ceny 1 ha ziemi rolniczej* w Polsce i wybranych województwach

*Obliczenia dot. cen uzyskiwanych za 1 ha ziemi rolniczej w IV kwartale każdego roku
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

- W latach 2008-2014 realne ceny ziemi rolniczej wzrosły o 91,25%.
- W latach 2008-2014 realne ceny 1 m² powierzchni użytkowej budynku mieszkalnego oddanego do użytkowania spadły o 5,32%.
- Średnie roczne oprocentowanie depozytów złotych w okresie od stycznia 2008 roku do końca roku 2014 nie przekroczyło 7%, przy czym ostatnie lata to znaczny spadek tego oprocentowania.

- W latach 2008-2014 w ujęciu realnym 1 ha użytków rolnych zdrożał:
  - w województwie małopolskim o 65,96%,
  - w województwie podkarpackim o 113,44%,
  - w świętokrzyskim o 140,28%.

Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 – wybrane działania

Płatności dla rolników kwalifikujących się do wsparcia w ramach systemu dla małych gospodarstw (płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa).

- Proponowana kwota pomocy to suma rocznych stawek, które odpowiadają 120% rocznej płatności, którą rolnik otrzymałby jako właściciel małego gospodarstwa. Pomoc przysługiwałaby za rok, w którym producent rolny przekaze gospodarstwo oraz za lata kolejne do roku 2020 włącznie.

Płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa – warunki skorzystania z poddziałania:

- rok przed złożeniem wniosku o pomoc rolnik kwalifikował się do korzystania z systemu wsparcia dla małych gospodarstw,
- w sposób trwały przekazał gospodarstwo,
- producent rolny, który przejmuje grunty od rolnika posiada (lub osiągnie po przejęciu gruntów) gospodarstwo rolne o powierzchni równej co najmniej średniej krajowej powierzchni gospodarstwa, a w województwach, w których średnia wojewódzka jest wyższa od średniej krajowej – co najmniej średniej wojewódzkiej.

Płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa – ograniczenia dla rolników:

- *„po przekazaniu gospodarstwa beneficjent nie będzie podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników w KRUS”,*
- KRUS przewiduje możliwość objęcia na wniosek ubezpieczeniem emerytalno-rentowym,
- nabywca zobowiązany jest do utrzymania całkowitej powierzchni gospodarstwa przez okres 5 lat.

Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej – warunki skorzystania z poddziałania:

- Premia ta przeznaczona jest dla rolników, których wielkość ekonomiczna gospodarstwa nie przekracza 15 tys. Euro,
- Rodzaje działalności, na uruchomienie których może być przeznaczona pozyskana premia są szczegółowo określone.
- Ubieganie się o wsparcie wymaga także spełnienia szeregu innych warunków.

Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej:

- w ramach poddziałania uzyskać można premię w wysokości 100 000 zł,
- wysokość składek ubezpieczeniowych, które przedsiębiorca odprowadzić musi do ZUS to 50 030,88 zł.

Wnioski

- Obszary rozdrobnione agrarnie to tereny ekonomicznie i produkcyjnie problemowe, jak i środowiskowo i społecznie cenne, ze względu na szereg funkcji, które pełnią.

- Gospodarka rolna na obszarach z dużym udziałem gospodarstw drobnych różni się od prowadzonej w pozostałych województwach Polski. Inne są funkcje gospodarstwa, a ich właściciele, tworzą specyficzną tożsamość kulturową regionu.

- Ze względu na ich mały obszar, niską dochodowość i słabe powiązania z rynkiem drobne gospodarstwa rolne w Polsce w niewielkim stopniu spełniają funkcje produkcyjne.
- Główne korzyści funkcjonowania tych jednostek związane są z pełnieniem rozlicznych funkcji o charakterze społecznym i środowiskowym.

- Zmiany w liczbie i powierzchni gospodarstw rolnych w Polsce i analizowanych województwach zachodzą tak, że trudno tu mówić o racjonalizacji struktur rolniczych. Przemiany są silnie zróżnicowane regionalnie i w znacznej mierze warunkowane zaszłościami historycznymi tych obszarów.

- Gospodarka rolna na obszarach o rozdrobnionej strukturze agrarnej jest z jednej strony wspierana z drugiej, nie słabną zachęty mające przekonać do jej zaprzestania i znalezienia pracy poza rolnictwem - PROW 2014-2020 oferuje tu szeroką gamę różnych środków wsparcia.

- Wybrane działania eliminują producenta rolnego z „bezpiecznego” dla niego systemu ubezpieczeń społecznych w KRUS, jeszcze inne lokują go na rynku jako przedsiębiorcę, a to wyzwanie, z którym nie każdy sobie poradzi, wymagające przygotowania na gruncie nie tylko finansowym, ale i prawnym.

- **Dziękuję za uwagę**